

RAPPORT 2021:3

Elisefarm Kulturlandskapsutredning

Skåne län, Höör och Hörby kommun,
Fastigheten Fogdarp 9:27 och Norrto 8:2

LEIFH STENHOLM

Kulturdoktorn AB, Alviksvägen 76, 167 53 Bromma,
leifh.stenholm@kulturdoktorn.se

**KULTUR
DOKTORN**

Innehåll

Inledning.....	4
Bakgrund.....	4
Kulturlandskapsanalys	4
Det skånska kulturlandskapets utveckling.....	5
Elisefarm.....	5
Kulturhistoriska värdekärnor och nyckelord	6
Restriktioner och skyddsbestämmelser	7
Konsekvensanalys	7
Positiv inverkan.....	7
Negativ inverkan	7
Kulturhistoriska rekommendationer	8
Kulturlandskapet.....	8
Kulturminnen och det gröna kulturarvet.....	8
Fornlämningar	8
Sammanfattande utvärdering.....	9
Litteratur och källor.....	11

Inledning

Kulturdoktorn AB har inför förestående förändring av gällande detaljplan, fått fastighetsägarens uppdrag att utföra en kulturlandskapsutredning av gården Elisefarm. I uppdraget ingår att identifiera fastighetens kulturhistoriska värdekärnor samt att göra en bedömning av de konsekvenser som en förändrad användning av området kan få på dessa. Därtill skall framföras förslag på åtgärder som kan dämpa eventuella negativa effekter på de kulturhistoriska värdekärnorna.

Bakgrund

Gården Elisefarm ligger söder om Ringsjön. Planområdet, som omfattar ca 58 hektar, räknas till slättbygden. Kulturlandskapet har således karaktären av fullåkerbygd dominerat av öppen åkermark med inslag av åkerholmar, stengårdsgårdar, dammar och trädridåer som bryter de ofta mycket långa och vidsträckta siktlinjerna i det böljande landskapet. Bebyggelsestrukturen i närområdet präglas av spridda ensamliggande gårdsenheter med mangårdsbyggnad och ekonomibygnader. I regel är dessa gårdsenheter omgivna av en krans av lummig busk- och trädvegetation.

På fastigheten Elisefarm finns förutom jordbruksmark en 18-håls golfbana. Den gamla gårdsbebyggelsen används förutom som klubbhus även som hotell, restaurang och konferensanläggning. På markanvändningsplanen har fastigheten markerats som område för besöksnäringen.

Fastigheten är idag detaljplanelagd för en 36-håls golfanläggning. Varav en 18-håls golfbana med restaurang, hotell och spa har genomförts. Sedan detaljplanen fastställdes år 2005 har situationen förändrats. Ytterligare utbyggnad av golfanläggningen är inte längre aktuell. Fastighetsägarens ambition är i stället att ändra planen så att den medger ny bostadsbebyggelse om ca 700 bostäder på fastigheterna Fogdarp 9:27 och Norrto 8:2. För detta krävs en detaljplaneändring. Inspirationen till utformningen av den tänkta bostadsbebyggelsen är hämtad från idealen i den engelska trädgårdsstaden. Avsikten är att såväl befintlig golfbana som verksamheten i gårdsanläggningen ska behållas.

Eftersom utbyggnaden av golfanläggningen inte genomförts utgörs en betydande del av fastigheten ännu av öppen jordbruksmark.

Avstämning och genomgång har skett med beställaren samt med arkitekten Jonas Lloyd. Fältstudie och fotodokumentation har skett, 2021-07-14. Därefter har sökning genomförts i relevanta arkiv och register, översiktsplaner, inventeringar samt utredningar, litteratur och samrådsyttrande.

Planarkitekten i Höörs kommun har beretts möjlighet att inkommit med synpunkter på en remissversion av rapporten. Dessa har till stor del beaktats och arbetats in i slutversionen.

Eftersom planområdet ligger i två kommuner, Höör och Hörby, berörs mellankommunala frågor. Båda kommunerna har i samrådsyttrande 2020-02-29 givit ett positivt samrådsyttrande över planprogrammet.

Kulturlandskapsanalys

Kulturlandskapets utveckling är en ständigt pågående process. Allt sedan stenåldern, då landskapet togs i anspråk, har människan och naturen verkat i symbios. Dagens kulturlandskap är alltså resultatet av en mångtusenårig händelsekedja, som huvudsakligen styrts av markanvändning, markägarförhållanden, tekniska innovationer och jordbrukspolitik.

För att studera kulturlandskapets långsiktiga utveckling och identifiera dess kulturhistoriska värdekärnor är det således nödvändigt att anlägga ett helhetsperspektiv som även inkluderar naturaspekter och botaniska värden. Detta eftersom kopplingen mellan kulturhistoria och växtekologi samt geologiska förhållanden och äldre jordbruksteknik är påtaglig. Landskapets kulturhistoriska värdekärnor är ofta relaterade till äldre markanvändning och sammanfaller dessutom ofta med områdets biologiska kvaliteter. Detta t ex genom signal- och karaktärsväxter som vittnar om tidigare

markanvändning och/eller brukningsmetoder. Vanligen utgör biotoper med biologisk mångfald en del av det "gröna kulturarvet". Detta eftersom de ofta minner om mulenens- och liens landskap.

Med begreppet det gröna kulturarvet avses biotoper som utvecklats genom äldre markanvändning och som ofta är relaterade till de landskapselement vilka ofta omfattas av biotopskydd. Exempel på detta är småvatten som tillkommit genom torvtäkt eller brytning av märellera, stengårdsgårdar, pilevallar, alléer och odlingsrösen.

Det skånska kulturlandskapets utveckling

Fram till 1000-talet, då de permanenta byarna etablerades, ingick boplatsen ofta i ett kretslopp inom ett resursområde, som styrdes av markanvändning och odlingsperioder. Antikvariskt sett har detta resulterat i att det ofta finns under mark dolda lämningar efter äldre boplatser. Såväl boplatslämningar som förhistoriska gravfält och andra anläggningar har i jordbrukslandskapet ofta betraktats som odlingshinder och därför tagits bort. Trots att de saknar synliga spår i markytan betraktas de som lagskyddade fornlämningar. Inte sällan påträffas denna typ av lämning först i samband med markavbaning.

Under medeltiden började stormännen och kyrkan genom köp, markbyten och donationer bygga upp större sammanhängande godsinnhav. I regel låg dessa i anslutning till den egna huvudgården.

Vid mitten av 1600-talet uppskattas 6/7 av landsbygdens befolkning ha bott i byar med samlad bebyggelse. Ensamliggande gårdar förekom under denna tid främst i marginalområden där naturen var svårare att bemästra.

Under 1700- och 1800-talen genomfördes flera omfattande jordreformer och skiften som omformade landskapets; främst storskifte 1749, enskifte 1803 och laga skifte 1827. Dessa strävanden att förhindra den gamla ägosplittringen och rationalisera och effektivisera jordbruket medförde en rad stora förändringar och omstruktureringar av kulturlandskapet, som på sina håll än idag påverkar landskapsbilden. En konsekvens av skiftesreformerna var att ägorna samlades i större enheter och att de gamla landsbyarna sprängdes och att bebyggelsen och befolkning flyttades ut till de egna ägorna, där de kom att etableras som ensamliggande gårdsenheter.

Den största omdaning av det skånska odlingslandskapet som ägt rum under de senaste tvåhundra åren är de omfattande rationaliseringarna som genomförts inom jordbruket. Något som också haft stor inverkan på såväl flora som fauna.

Maskinkultur och specialisering gjorde det - särskilt i slättbygderna - möjligt att hantera större arealer och samtidigt minska arbetsinsatsen. Med större gårdar och färre grödor blev det både nödvändigt och naturligt att åstadkomma större enheter och mer rationella enskilda åkerfält. Ännu kvarstående "natur" betraktades länge som odlingshinder. Markvägar och öppna diken lades igen, åkerholmar undanskaffades och håligheter fylldes ut, träträd högs undan och stenmurar grävdes ner.

De flesta permanenta betesmarker tillförs numera näring i form av konstgödsel för att höja betesproduktionen. Gödsling i kombination med allt svagare betestryck på grund av färre betesdjur, har ändrat grundförutsättningarna för den biologiska mångfalden och påverkar därmed även det gröna kulturarvet.

Med början under senare delen av 1900-talet och framåt har det blivit tämligen vanligt att aktiv jordbruksmark ställts om till golfbanor. I Skåne finns i dag drygt 60 golfbanor vilka tillsammans uppskattas uppta en areal i storleksordningen 5000 hektar.

Elisefarm

Elisefarm är en fastighetsbildning från 1900-talets början. Gården består av fastigheterna Norrto 8:2 i Lyby socken, Hörby kommun och Fogdarp 9:27 i Bosjökloster socken, Höörs kommun.

Området kring Elisefarm har karaktären av fullåkersbygd som domineras av öppen åkermark. Det öppna och närmast trädlösa landskapet är tryfflerat med spridda ensamliggande gårdsanläggningar. Gårdsbyggnaderna omfattas i regel av trädgångar med höga lövträd, lummig buskvegetation och vårdträd vilket präglar landskapsbilden och bryter av de långa siktstråken.

Gårdskomplexet Elisefarm härrör från mitten av 1800-talet. Ursprungligen räknades fastigheten som en utgård till Bosjökloster. Jordbruksmarken är idag utarrenderad och merparten av byggnaderna

ingår i Elisefarm Golf Club, med hotell, restaurang och konferensanläggning. Till huvudbyggnaden som omgärdas av en mindre parkanläggning bestående av äldre lövträd och dammar, leder en allé med blandade lövträd.

Kulturhistoriska värdekärnor och nyckelord

Vid den fältinventering som genomfördes 8 juli 2021 konstaterades följande kulturhistoriska element och värdekärnor:

- *Landskapsbilden fullåkersbygd* med långa siktstråk och horisontlinjer.
- *Gårdsbebyggelsen* med huvudbyggnad, bostadshus och ekonomibygnader.
- *Parken kring huvudbyggnaden* med äldre högvuxna lövträd och dammanläggning.
- *Lövträdsallén*, lönn, lind, ek och hästkastanjer som leder till huvudbyggnaden.
Lövträdsalléerna, som ofta anlades under kontinental påverkan under 1700-talet och 1800-t, är karaktäristiskt för de skånska herrgårdsmiljöerna. Under 1900-talet har beståndet av grova lövträd minskat. De gamla slotts- och herrgårdsparkerna och alléerna räknas därför idag till de viktigaste refugerna för en mängd insektsarter som behöver gamla träd för sin överlevnad.
- *Grusade markvägar* som åtminstone delvis tycks följa landskapets äldre bruksstrukturer.
- *Enstaka äldre träd*. Huvudsakligen pil, fläder, lönn, självsådda körsbärsträd, och al som tillsammans med öppna diken och dammar och mägergravar minner om det äldre odlingslandskapet. Några av de äldre träden visar spår efter att ha varit hamlade.
- *Mägergravar*. På 1880-talet minskade användningen av mäger (jordarter med hög halt av kalciumkarbonat) som jordförbättring på åkrarna kraftigt och ersattes av ren kalk som var billigare. Märgligen blev även impopulär eftersom den inte allsidigt återställde de växtnäringsämnen som förlorades med skördeuttaget. Resultatet blev att marken efter något årtiondes skördeökning betraktades som "utmärglad". Till följd av den långt drivna jordbruksrationaliseringen utplånades flertalet av de skånska märgelgravarna under 1900-talet.
- *Impedimentsområden och stengårdsgårdar*. Ofta är dessa "odlingshinder" bevuxna med hägg och hagtorn eller inbäddade i snår och buskvegetation. Stengärdesgårdarna fungerade inte bara som hägnader utan också som upplag för den sten man bröt ur åkern. Några har dessutom i senare tid, troligen i samband med anläggandet av golfbanan, byggts på med "modern" röjningsten". Gårdsgårdarna markerar äldre ägostrukturer eller områden med olika markanvändning. Förutom att de modellerar det monotona jordbrukslandskapet och accentuerar linjerna i landskapet delar de in landskapet i mindre rum samtidigt som de skänker välgörande skugga och skuggspel. Tillsammans med högväxande gräs i golfbanans ruff och andra "mellanområden" utgör de viktiga reproduktionsplatser för vilt, fåglar och insekter och befrämjar på så sätt även den biologiska mångfalden. Således även en del av det gröna kulturarvet. Den naturvärdesinventering som genomfördes i april 2020 visar att de naturvärdesobjekt som avgränsats (se Ekdahl & Stenberg fig 5) sammanfaller så väl med landskapets kulturspår att vi kan tala om en intressegemenskap.
- *Fornlämningar*. En kulturlandskapsinventering i steg 1 och 2 gjordes med anledning av detaljplanläggning för Elisefarms golfbana. Den visar att det i anslutning till planområdet finns två registrerade fornlämningar: RAÄ 49 stenåldersboplats, Fogdarp 9:27 och Norrto

8:2 RAÅ 68 Fogdarps gamla bytomt, Bosjöklosters socken, omnämnd 1182. Inventeringen, som genomfördes år 2003, visar emellertid att "under mark dolda fornlämningar" kan finnas inom ytterligare nio delytor. Enligt Kulturmiljölagen 2 kap skyddas såväl kända som okända fornlämningar. Lagen, som är en bevarandelag, föreskriver att tillstånd till borttagande av fornlämning endast i undantagsfall kan lämnas. Markarbeten inom eller i nära anslutning till de aktuella områdena bör således undvikas. Det åligger arbetsföretaget att i god tid innan arbetet påbörjas kontakta Länsstyrelsen för tillståndsgivningen (se Wallin).

Restriktioner och skyddsbestämmelser

Planområdet berörs inte av riksintresse för kulturmiljövården och är inte utpekad i Länsstyrelsens kulturmiljöprogram. Emellertid utgör stora delar av Ringsjöbygden riksintresse för såväl naturvård, kulturmiljövård som det rörliga friluftslivet. Planområdet ligger visserligen utanför dessa riksintresseområden, men med hänsyn till det öppna landskapet med sina långa siktlinjer finns det risk att indirekt påverkan kan ske på riksintresseområdet. Några formella restriktioner eller skyddsbestämmelser som reglerar detta har emellertid inte utarbetats för den aktuella fastigheten.

Gårdsbebyggelsen, Elisefarm, utgör en äldre kulturhistoriskt värdefull gårdsmiljö som är skyddad i detaljplan. Den samlade gårdsmiljön omfattas av skyddsbestämmelse enligt PBL 3:2, Miljöbalken och Kulturmiljölagen kap 2. Den senare skyddar såväl registrerade som under mark dolda fornlämningar. Hänsyn ska även tas till övriga kulturminnen samt till landskapsbilden.

Konsekvensanalys

Den föreslagna bostadsbebyggelsen om ca 700 bostäder kommer naturligtvis att innebära betydande påverka på såväl den aktuella fastigheten som på kulturlandskapet i närområdet, dess bebyggelsestruktur och befintlig bebyggelse. Indirekt påverkan kan dessutom uppstå på riksintresseområdet för natur- och kulturmiljövård kring Ringsjön. Visserligen ligger detta utanför planområdet men i det öppna landskapet med dess långa siktlinjer kan det likväl medföra visuell påverkan.

Positiv inverkan

- landskapets långa siktlinjer bevaras. Detta eftersom den planerade bebyggelsen av hänsyn till detta placerats så att i möjligaste mån underordnar sig landskapets topografi.
- minskad användning av konstgödsel ger minskat näringsläckage vilket gynnar det gröna kulturarvet
- fysiska spår efter det äldre produktionslandskapet bevaras. Detta eftersom hänsyn tagits till stengårdsgårdar, åkerholmar dammar, trädriddåer och andra landskapselement så att dessa kommer att bevaras.
- karaktären av öppet odlingslandskap bevaras. Detta eftersom de generösa mellanrummen mellan de tre bostadsenheterna bevaras som öppna friytor som utvecklas till ängsmark, jfr t ex ruff och friytor på golfbanan.
- arealen av ängsmark ökar. Detta eftersom den planerade bostadsbebyggelsen delas upp i tre avgränsade enheter som avskiljs med generösa friytor. Friytorna, "mellanområdena", föreslås vara öppna ytor som omvandlas till äng.

Negativ inverkan

- ljus- och ljudstörning. Framst gäller detta nattetid då ljusspridningen är stor i det öppna landskapet. Särskilt störande kan detta naturligtvis upplevas för de ensamliggande gårdarna i närområdet. Strategisk busk- och trädplantering som skärmar av den planerade bebyggelsen

- bör kunna dämpa störande ljusspridning. Angeläget är att detta samordnas med val och placering av armaturer, ljusstyrka etc.
- landskapsbilden förändras. Gäller särskilt dess siluett.
  - ökning av hårdgjorda ytor. Hårdgjorda ytor såsom bil- och cykelvägar, P-platser och andra aktivitetsytor som kräver hårdgjorda ytor medför att landskapsbilden kan upplevas som splittrad. Ytbeläggningen bör därför särskilt studeras.
  - direkt och indirekt påverkan på boendemiljön i de kringliggande gårdarna.
  - stora delar av Ringsjöbygden utgör riksintresse både för naturvård, kulturmiljövård och rörliga friluftsliv. Riksintresseområdena, som visserligen ligger utanför planområdet, kan emellertid påverkas indirekt av projektet.

Kulturhistoriska rekommendationer

Kulturlandskapet

För att de tre planerade bebyggelseområdena ska integreras i kulturlandskapet föreslås att de, i likhet med de kringliggande ensamgårdarna, omgärdas av träd och buskvegetation. Planprogrammet tar hänsyn till detta genom att föreslå att tillkommande bostadsområden ska hämta inspiration från begreppet trädgårdsstad. Härigenom skulle dessutom de effekter som gatubelysning mm kommer att få på landskapsbilden att väsentligen dämpas.

Ljus och mörker har styrt livets rytm i miljard år. Under senare år har problemen med ljusföroreningar uppmärksammas som en av våra verkligt stora miljöproblem. Det vi kallar ljusföroreningar, alltså artificiellt ljus som bedöms överflödigt men som ändå förändrar naturens nedärva förutsättningar, är ett hitintills underskattat exempel på detta. Inte mindre än en tredjedel av alla ryggradsdjur och nästan två tredjedelar av alla ryggradslösa djur är nattlevande. Eftersom detta problem är särskilt påtagligt i en fullåkersbygd med sina långa siktlinjer bör en särskilt uppmärksammas i fortsatt arbete med detaljplanen.

Kulturminnen och det gröna kulturarvet

Stengårdsgårdar, öppna diken samt vissa röjningsrösen och åkerholmar och mangelgravar är att räkna som kulturminnen. För borttagande eller ändring av dessa ska samråd ske med Länsstyrelsen. Av programhandlingarna framgår emellertid att ambitionen är att dessa ska behållas. Begränsade genombrott av vissa stengårdsgårdar kommer dock att behövas. I detaljplanearbetet krävs dialog med länsstyrelsen om möjlig dispens från biotopskydd.

Fornlämningar

Den kulturlandskapsinventering steg 1 och 2 som genomförts av Wallin, 2003, visar att det inom fastigheten finns två registrerade fornminneslokaler med okänd utbredning. Möjligen kan det vid markningrepp påträffas ytterligare lagskyddade fornlämningar.

Inför fortsatt arbete med detaljplanearbetet bör det göras fördjupade studier av hur påverkan och förändringen av landskapsbilden och därmed dess inverkan på intilliggande fastigheter kan dämpas. Anpassningsåtgärder kan exempelvis ske genom:

- ljus, ljussättning och ljusspridning
- skyddsplanteringar i form av busk- och trädridåer kring bostadsområden och vägar
- ytbeläggning av tillkommande vägar. Detta eftersom det kan innebära förändring av landskapsbilden och risk för fragmentarisering av kulturlandskapet.
- möjligheten att omvandla friytorna mellan de tre bostadsområdena till ängsmark

Sammanfattande utvärdering

De inventeringar och utredningar som tidigare genomförts inom planprogrammet har varit till stor hjälp under analysen av kulturlandskapet värdekärnor. Genomgången visar att biologiska och kulturhistoriska värdekärnor sammanfaller väl och stärker varandra på de platser där spåren efter det äldre produktionslandskapet bevarats. Någon konflikt- eller konkurrenssituation föreligger därför knappast mellan dessa bevarandeintressen. Enligt programförslaget avses dessa områden dessutom att bevaras.

En genomgång av det historiska kartmaterialet, se appendix, visar på kulturlandskapets successiva utveckling från senare delen av 1600-talet då landskapet kring Elisefarm domineras av fäladsmark bevuxen med är skog och buskvegetation samt mindre åkerarealer och ängsmarker och fram till dagens fullåkerslandskap.

Ur bebyggelsesynpunkt kan vi följa utveckling från de tidiga kartorna där bebyggelseenheter dominerades av större landsbyar där de enskilda gårdarna huvudsakligen låg samlade i bykärnan. Flera av dessa bebyggelseenheter har antagligen har sina rötter i medeltiden. I samband med skiftesreformerna kan man konstatera att antalet ensamliggande gårdar ökar och att kulturlandskapet alltmer utvecklas till en fullåkersbygd. Flera av de ensamliggande gårdarna har således åtminstone platskontinuitet till 1800-talet.

Genom kulturlandskapets successiva omvandling till en fullåkersbygd har större delen av landskapet äldre kulturelement urlakats.

Den föreslagna bostadsbebyggelsen om ca 700 bostäder med erforderlig infrastruktur kommer naturligtvis att innebära stor påverkan på såväl den aktuella fastigheten, det öppna kulturlandskapet som slättbygdens bebyggelsestruktur och befintlig gårdsenheten i närområdet. Bostadsbebyggelsen ställer krav på ökad tillgänglighet varav följer behov av kommunikation som genererar ökad trafik, utbyggd infrastruktur och service. På sikt kan detta medföra att delar av fastigheten utvecklas till en ny tätort med urbana intryck.

Indirekt påverkan kan dessutom uppstå på utpekade riksintresseområden för natur- och kulturmiljövård kring Ringsjön. Dessa ligger visserligen utanför planområdet men i det öppna landskapet med dess långa siktlinjer kan de likväl medföra oönskade effekter.

För att dämpa intrycket av storskalig exploatering har den planerade bebyggelsen brutits ner i tre väl avgränsade delområden och getts en väl avvägd och genomtänkt placering i landskapet. De tre bostadsområdena föreslås dessutom utformas efter inspiration från begreppet trädgårdsstad.

Den tillkommande bostadsbebyggelsen har placerats så att de inte inkräktar eller förtar intrycket av den känsliga kulturmiljön kring huvudgården.

Enligt programförslaget sker ingen förändring i närområdet kring Elisefarms befintliga gårdsbyggnader, vilket innebär att den värdefulla kulturmiljön inte kommer att påverkas.

I riktlinjerna för Hörby kommuns översiktsplan, som antog 2016, anges att vid nybyggnation inom slättbygden ska stor hänsyn tas till befintlig jordbruksverksamhets villkor och intressen samt att nya bostäder ska uppföras i anslutning till befintlig samlad bebyggelse eller på tidigare nyttjade tomtplatser. Vidare framförs att det vid anläggande av nya tätorter är viktigt att dessa utgår från en tydlig strategisk planering och traktens bebyggelsemönster. Detta eftersom det innebär en stor förändring av landskapet och dess bebyggelsestruktur. Dessa synpunkter delas av Länsstyrelsen.

I samrådsyttrande över planprogrammet framgår att kommunen inte bedömt att planförslaget medför någon betydande miljöpåverkan i den mening som avses i MB 6 kap. Länsstyrelsen, som inte delar denna uppfattning, har begärt att en MKB ska tas fram.

Traditionellt sett har ny bostadsbebyggelse vuxit fram ur historiska bylägen alternativt vid strategiskt viktiga platser, kommunikationsplatser och knutpunkter. Sedan 1900-talets andra hälft har även "satelliter" vuxit fram på pendelavstånd till expansiva tätorter. Som en följd av att möjligheterna att arbeta hemifrån ökat under senare tid har även intresse av att bosätta sig på landsbygden ökat påtagligt.

Planområdet som nu föreslås för ny bostadsbebyggelse ligger i ett expansivt område där den nya sträckningen av väg E22 utgör en naturlig generator för bebyggelse och serviceanläggningar i en expansiv miljö.

Den föreslagna exploateringen kommer således att innebära en omfattande förändring av dagens kulturlandskap beträffande såväl landskapsbild som bebyggelsestruktur. Exploateringen kommer även att medföra direkt och indirekt påverkan boendemiljön i de kringliggande gårdarna.

2021-10-14

Leifh Stenholm
Fil dr
Kulturdoktorn AB

Litteratur och källor

Johan Eklöf. 2020 Mörkermanifestet om artificiellt ljus och hotet mot en uråldrig rytm.

Bettina Ekdahl, Marika Stenberg 2020 Naturvärdesinventering Elisefarm, Höör och Hörby kommuner.

Urban Emanuelsson 2002 Det skånska kulturlandskapet.

Detaljplan för Elisefarms golfbana i Höör, Hörby och Eslövs kommuner.
Planhandlingar upprättad 2003-06-11

Konsekvensbeskrivning för Elisefarms golfbana

John Persson, Planering av våtmarker, dammar och återställning av naturliga bäcksträckor pa Elisefarm Synpunkter

Planprogram för Elisefarm Fastigheten Fogdarp 9:27 och Norrto 8:2 Höörs och Hörby kommuner
Samrådsyttrande 2020-02-19

Planprogram för Elisefarms golfbana Dp för anläggande av 36 håls golfbana.
Fastigheterna Norrto 8:2 i Hörby km, Fogdarp 9:27 i Höörs km och Bastarp 1:13 i Eslövs km
Upprättad 2003. Av arkitektkontoret Berglund-Bäckström

Samrådsredogörelse till planprogram för E-farm, Höörs kommun, Skåne län
Upprättad 2021-03-29

Lasse Wallin, 2003 Kulturlandskapsinventering steg 1 och 2

Översiktsplan för Hörby kommun, 2016

Översiktsplan för Höör. Hänsynsdelen 2018.

Bilagor

Fotobilaga
Appendix

APPENDIX

HISTORISKA KARTOR

Av Burmans skånska karta daterad 1684 framgår att bebyggelsens utbredning i området söder om Ringsjön huvudsakligen är samlad i landsbyar ofta lokaliserade kring vägar och kommunikationstråk. Trakten kring nuvarande Elisefarm domineras av Fogdarp och Sektorp, byar med medeltida anor, vilket även antyds av ortnamns suffixer -arp respektive -torp. Närområdet kring dagens Elisefarm domineras av fåladsmark beväxning med år skog och buskvegetation samt mindre åkerarealer och ängsmarker. Ur bebyggelsesympunkt tycks området ha utnyttjats mera extensivt och rubriceras vanligen som risbygd.

Geometrisk avritning av Fogdarp by 1759 vittnar om att nyodlingen ökat, något som antagligen beror på jordbrukstekniska innovationer. Dessvärre har inte någon motsvarande karta påträffats för ägorna kring dagens Elisefarm. Det framgår emellertid att det i närområdet finns ett par ensamligande gårdar däribland Pilafästan. Av inskriptionen på kartan framgår att landskapet delvis är bevuxet med lövlandskog främst bok och ek.

Skifteskartan över lagaskifte öfver Fogdarp by samt hemmanet Pilafästan daterad 1856 visar att området kring dagens Elisefärm är uppbruten jordbruksmark, åker och äng, och i princip saknar bebyggelse.

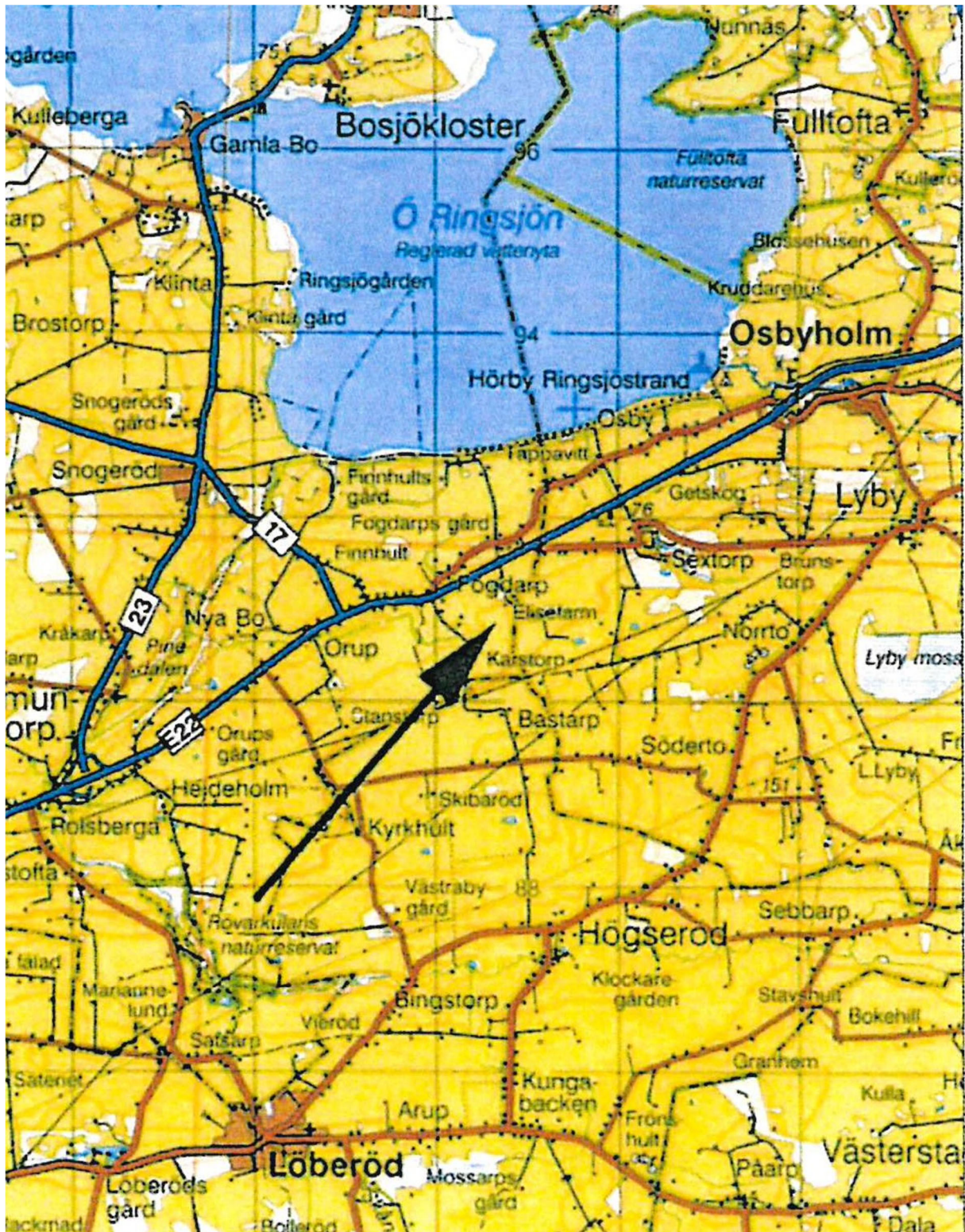
Generalstabens karta från 1865 visar stor likhet med dagens bebyggelsemönster. De sedan länge etablerade byarna ligger kvar. Förtätning har skett av ensamliggande gårdar. Särskilt har bebyggelsen tätat utmed de stora vägarna. Kulturlandskapet präglas av åkermark, ängar och skogbevuxna områden med bok och ek.

Häradskartan daterad 1910 visar att gårdsanläggningen Elisefarm har etablerats och att huvudbyggnaden gestaltats som en mindre herrgård omgärdad med park. Till huvudbyggnaden leder en allé. Av kartan framgår vidare att bebyggelsen förtäts så att kulturlandskapet, som är tryfflerat av glest liggande ensamgårdar, har ändrat karaktär till öppen fulläkersbygd. Bebyggelsen har även tätat utmed vägsträckan Finnshult - Fogdarp.

Dagens situation visar att bebyggelsemönstret i stort är detsamma som på 1910-talet. Elisefarm har etablerats, byarna ligger kvar och ensamliggande gårdarna består. Kulturlandskapet har utvecklats till ett fulläkerslandskap där de flesta spåren av äldre markanvändning urlakats. På Elisefarm har en 18-håls golfbana anlagts och huvudgården har bytt funktion till klubbhus, restaurang och konferensanläggning. Dessutom har infrastrukturen i landskapet förändrats främst genom en ny dragning av E22:an.

SAMMANFATTNING

En genomgång av det historiska kartmaterialet visar på kulturlandskapets successiva utveckling från senare delen av 1600-talet då landskapet kring Elisefarm domineras av fäladsmark bevuxen med är skog och buskvegetation samt mindre åkerarealer och ängsmarker och fram till dagens fullåkerslandskap.

Ur bebyggelsesynpunkt kan vi följa utveckling från de tidiga kartorna där bebyggelseenheterna dominerades av större landsbyar där de enskilda gårdarna huvudsakligen låg samlade i den gamla bykärnan. Flera av dessa bebyggelseenheter har antagligen har sina rötter i medeltiden. I samband med skiftesreformerna kan man konstatera att antalet ensamliggande gårdar ökar och att kulturlandskapet alltmer utvecklas till en fullåkersbygd där spåren efter tidigare markanvändning till stor del utplånats. Flera av de ensamliggande gårdarna har således åtminstone platskontinuitet till 1800-talet.

Bildbilaga

Foto Leifh Stenholm Kulturdoktorn AB 2021.

Elisefarm huvudbyggnaden

Allén till huvudgården

Markväg

Landskapets långa och vida siktlinjer. Vy från Elisefarm mot Ringsjön och Bosjökloster

Vy från Elisefarm mot ensamliggande gårdsanläggning.

Vy från Elisfarm med stengärdsgårdar och ensamliggande byanläggning.